

Книга 1

У якій Аті повертається до Кодсабада, свого рідного міста і столиці Абістану, після двох довгих років відсутності: року, проведеного в санаторії в районі Сін на горі Уа, і року в мандрах по шляхах то в одному каравані, то в іншому. Дорогою він познайомиться з Насом, дослідником з могутнього Управління Архівів, Святих Книг і Священних Спогадів, що повертався з археологічної експедиції до недавно знайденої пам'ятки, належної до часів, які передували Блефу, Великій Священній війні; відкриття цієї пам'ятки породило дивний неспокій у лоні Апарату і, здається, навіть у самому осередку Справедливого Братства.

Аті втратив сон. Страх опановував його дедалі швидше, ще коли гасили вогні, а то й раніше, коли сутінки напинали блідуватий серпанок і хворі, втомившись від довгого дня тинянь із палат у коридорі, а з коридорів на тераси, починали, насилу волочачи ноги, повертатися до ліжок і пригнічено бажали один одному щасливо перебути ніч. Адже декого завтра вже не буде. Йолах великий і справедливий, він дає й забирає, як є воля його.

Потім наставала ніч, лавиною накопившись на гору, що нараз немов меншала. Не менш раптово починав допікати холод, і з вуст злітали хмаринки пари. Надворі ненастанно бурхав вітер, ладний розвіяти геть усе.

Знайомі звуки санаторію мало-помалу трохи заспокоїли Аті, дарма що повідомляли про людське страждання та його оглушливі крики на сполох або про ганебні вияви людської механіки, проте не спромогалися

заглушити примарний буркіт гори: далеке відлуння, яке Аті радше уявляв собі, ніж чув, і яке, сповнене міазм і погроз, походило з глибин землі. Гора Уа на межах імперії була похмура й гнітюча, і то не тільки своєю незмірністю та моторошністю, а й оповідками, які поширювались у долинах і піднімалися аж до санаторію з гуртами прочан, які двічі на рік перетинали район Сін, завжди даючи гак до лікарні, щоб трохи зігрітись і поїсти по дорозі. Прочани йшли здалеку, з чотирьох кутків країни, пішки, обдерті й виснажені гарячкою, часто серед великих небезпек, а в їхніх пророчих оповідках було багато дивовижного, мерзенного і злочинного, і тим паче тривожнішого, що їх переповідали ледь чутним голосом і замовкали, тільки-но почувши якийсь шерех, щоб глянути скоса через плече. Як і кожен у країні, прочани і хворі завжди були насторожі, боячись, що їх заскочать наглядачі, можливо, страхітливі V, і викажуть як *макуфів*, пропагандистів Великого Безвір'я, тієї тисячі разів таврованої секти. Аті полюбляв розмовляти з тими далекими подорожніми, шукав спілкування з ними: адже протягом своєї довгої прощі вони назбирали силу оповідок та відкриттів. Країна була така величезна і така цілком невідома, що йому просто кортіло загубитися серед її таємниць.

Прочани були єдиними людьми, яким дозволяли ходити по країні, але не так, як їм заманеться, а відповідно до точних графіків, по позначених віхами шляхах, із яких годі було зійти і на яких стояли пункти перепочинку, і то завжди серед якоїсь пустки, на посушливих плоскогір'ях, серед безмежних степів, на дні каньйонів, у місцях, так би мовити, позбавлених душі, і там прочан рахували, поділяли на групи, наче військо під час походу, що розташовувалось табором навколо тисячі багать, чекаючи наказу зібратись і вирушити. Перепочинки інколи тривали так довго, що покутники вже пускали коріння в тих незмірних бідонвілях і поводились, наче забуті втікачі, вже не знаючи до ладу, що напередодні живило їхні мрії. Ця тривала тимчасовість правила за науку: значення має не мета, а зупинка, нехай навіть

непевна; вона пропонує відпочинок та безпеку і завдяки цьому повідомляє про практичний розум Апарату і любов Делегата до свого народу. Апатичні солдати і комісари віри, змучені і жваві, наче ховрахи, стояли на чатах уздовж шляхів, надто у важких для спостереження місцях, щоб дивитись, як ідуть прочани, власне, щоб наглядати за ними. Ніхто не знав, чи тікав хто коли-небудь і чи ловили коли когось, люди йшли по шляху, як їм казали, і пленталися тільки тоді, коли втома долала їх і починала проріджувати лави. Все було добре впорядковане і тонко перевірене, нічого не могло статися без навмисної волі Апарату.

Ніхто не знав причини тих обмежень. Вони існували здавна. Річ у тому, що це питання ніколи нікому не спадало на думку, гармонія панувала так віддавна, що ніхто не мав причин непокоїтись. Навіть хвороби і смерть, які ставалися частіше, ніж визначила природа, не підточували моральний дух народу. Йолах великий, і Абі — його вірний Делегат.

Проща була єдиним дозволеним мотивом, щоб пересуватись по країні, за винятком адміністративних і торгівельних завдань, для виконання яких агенти мали перепустки, які доводилось реєструвати і штемпелювати на кожному етапі завдання. Ці перевірки, які повторювалися до безмежності й вимагали маси реєстраторів і контролерів, і поготів не мали сенсу й були пережитком якоїсь забутої доби. Країна раз у раз провадила спонтанні й загадкові війни, в цьому не було сумнівів, ворог був усюди, міг з'явитись на сході чи заході, і так само на півночі або півдні, люди повнілися підозр, не знали, на що він схожий і чого прагне. Його називали просто Ворогом із великої літери, із притиском вимовляючи це слово, і цього було досить. Здається, пригадували, нібито колись оголосили, що погано називати його якимсь по-іншому, і це твердження видалось таким обґрунтованим і очевидним, що з погляду розважливості немає ніякого сенсу давати назву тому, чого ніхто

ніколи не бачив. Ворог набув міфічного і страхітливого виміру. Але одного дня — навіть команди не давали — слово «Ворог» зникло з лексики. Адже мати ворогів — констатація слабкості, перемога або цілковита, або ж її немає. Заговорили про Велике Безвір'я і макуфів, то було нове слово, яке означало невидимих і повсюдних відступників. Внутрішній ворог посів місце зовнішнього, або навпаки. Потім настав час вампірів та інкубів. Під час урочистих церемоній вимовляли ім'я, що було осереддям усіх страхів: Шитан. А ще казали «Шитан і його збіговисько». Дехто вбачав у цій фразі лише інший спосіб сказати «Відступник і його кодро», цей вираз люди розуміли досить добре. Це ще не все, той, хто вимовляв ім'я Лукавого, мав плюнути на землю і тричі проказати освячену формулу: «Нехай Йолах прожене й прокляне його!» Згодом, подолавши інші перешкоди, Диявола, Лукавого, Шитана, Відступника назвали нарешті його справжнім ім'ям: Баліс, а його учні, відступники, стали баліситами. Все одразу стало видаватися яснішим, але люди потім однаково ще довго запитували себе, чому всю ту минулу вічність уживали так багато фальшивих імен.

Війна була тривала і більш ніж страхітлива. Там і там, а як казати правду, всюди (але, безперечно, до війни додалися інші лиха, землетруси та решта катастроф) видніли її побожно збережені сліди, впорядковані, наче врочисто запропоновані публіці інсталяції митців, яких понесло до незмірності: розтрощені будівлі, зрешечені кулями стіни, цілі квартали, поховані під руїнами, трупи без нутрощів, гігантські вирви, перетворені в задимлені звалища або сморідні болота, безумні нагромадження вигнутого, роздертого, розплавленого залізччя, на якому видніли якісь знаки, а подекуди величезні заборонені зони по кілька сотень кілосікк, або квадратних шабірів, огорожені коло пропускних пунктів неоковирними, інколи вже поваленими парканами; голі території, де дмуть крижані або ураганні вітри і де, здається, відбулися події, які виходять за межі ро-